

Maar knoeien met den tekst nooit van zijn leven, al zou het u den ganschen nacht arbeid kosten.

Ook geen draaien of wringen, b.v. op deze wijze: „De hoofdgedachte van dezen tekst is wel dit of dat, maar zoo terloops laat de apostel ons toch ook deze waarheid zien en daarover willen wij dan vanmorgen tot u spreken.”

Niet wat ik er wel uit zou kunnen halen, maar wat de Geest, blijkens het verband, daár zeggen wil, dat heb ik te prediken.

Eerbied voor het Woord doe mij verre blijven van alle geschipper en gedokter.

Eerlijk tot het uiterste.

D. v. D.

Dr. A. Kuyper over de Belijdenis.

VI.

Tot nu toe hebben we uitsluitend beschouwingen van Dr. Kuyper weergegeven. Beschouwingen over de belijdenis, het belijdenisgezag enz.

Het is uitteraard óók van belang, en bovendien nog interessanter, om na te gaan hoe Kuyper in de praktijk, met name in eigen arbeid en studie, dat belijdenisgezag tot zijn recht deed komen. En dan natuurlijk in die gevallen, waarin zijn inzichten niet strooken met die van de belijdenisopstellers, of met die van de belijdenis zelf. Juist door het nauwkeurige overwegen van de praktische erkenning van het gezag der belijdenis door Dr. Kuyper zelf, worden zijn theoretische beschouwingen in een helder licht geplaatst.

We willen een paar voorbeelden van Kuypers praktijk inzake de erkenning van het belijdenisgezag in dergelijke gevallen geven. Eén ten aanzien van den Catechismus, en één met betrekking tot de Ned. geloofsbelijdenis.

Het is bekend, dat de Catechismus de leer van de Wet en van het Gebed samenvat onder het hoofd: Van de dankbaarheid. In al de laatste Zondagsafdeelingen, van 32 tot 52, worden de aldaar besproken onderwerpen onder dit aspect bekeken.

„Achter” deze wijze van doen door den Catechismus, ligt natuurlijk een bepaalde theologische opvatting van de opstellers van den Catechismus. Ze hebben natuurlijk een bepaalde visie gehad op de bekeering en de heiligmaking en de goede werken zooals die in het leven der kinderen Gods worden gevonden. Zij meenden dat alles te moeten

ningen wordt in de Schrift geen melding gemaakt. Wat deed Jezus dan in dien tijd? Daarvan zegt de Schrift ons niets en Ds Tom acht het ondenkbaar, dat Christus zich met niets bezig hield. Ook voor een geleidelijke, trapsgewijze verheerlijking en vergeestelijking van Jezus' lichaam was deze tijd niet noodig. Daarom stelt hij de vraag, of Christus dan wel al dien tijd op aarde geweest is en of Hij niet in den hemel is geweest, om van daaruit telkens aan Zijn discipelen te verschijnen. Dit is z.i. niet onmogelijk, omdat wij ook van verschijningen van den verheerlijkten Christus aan Stefanus, Paulus en Johannes lezen, welke verschijningen hetzelfde karakter dragen als vóór de hemelvaart.

Ook acht Ds Tom van belang, dat de verschijningen ook wel „openbaringen” genoemd worden, Marc. 16: 12 en Joh. 21: 1, en dat kan beteekenen een tevoorschijn treden uit een andere levenssfeer. Zoo wordt ook van de engelen, die op aarde verschijnen, gezegd, dat zij zich openbaren.

Maar Ds Tom vindt voor zijn gedachte den voornaamsten grond in de woorden van den Heiland tot Maria Magdalena na Zijn opstanding: „Ik vaar op tot Mijn Vader en Uw Vader, tot Mijn God en Uw God.” (Joh. 20: 17). Hier staat het werkwoord in het praesens en dit wordt gewoonlijk proleptisch opgevat, zooals ook in Joh. 7: 33; 8: 21 en vele andere plaatsen moet geschieden. Maar deze prolepsis acht Ds Tom hier niet op haar plaats, aangezien er vlak aan voorafgaat het perfectum: Ik ben nog niet opgevaren. De Heiland zou dan dit bedoeld hebben te zeggen: „Ik ben nu nog niet opgevaren, nu nog niet in den toestand van een opgevarene, maar ik vaar op, zoo straks, direct.” Dat zou dus niet na veertig dagen hebben kunnen plaats vinden, maar moet beteekenen, dat Christus op den dag Zijner opstanding ten hemel gevaren is. Het praesens kan ook niet zien op een trapsgewijze verhooging van bestaanswijze, zooals Godet wil verklaren.

Maar waarom wordt er dan nog van een latere, aparte hemelvaart melding gemaakt? Omdat deze hemelvaart op den veertigsten dag de definitieve was, toen Jezus voor goed van de aarde afscheid nam.

In verband hiermede vindt Ds Tom het opmerkelijk, dat door Mattheüs en Johannes geen bijzondere melding van deze (definitieve) hemelvaart wordt gemaakt. Zij beschouwden de opstanding eigenlijk reeds als het „sluitstuk”, als den over-

samenvatten onder het begrip der „dankbaarheid”, die dan huns inziens Gods kinderen aan hun Vader moeten bewijzen. En deze visie ligt niet maar „achter” de Catechismus, neen, ze straalt er duidelijk in door. Boven Zondag 32 staat immers als opschrift van het gansche laatste deel der Catechismus: „Van de dankbaarheid, die men Gode voor de verlossing schuldig is”. En in Zondag 32 zelf vinden we de uitspraken, dat we daarom verlost zijn, „opdat wij ons met ons gansche leven Gode dankbaarheid voor Zijn weldaden bewijzen”. In dat begrip der dankbaarheid hebben we dus met een wezenlijk element van den Catechismus te doen. En, nog eens, daarachter ligt een bepaalde theologische overtuiging van de opstellers.

Ursinus begint dan ook de bespreking van dit deel van den Catechismus in zijn bekende verklaring (bij ons het best bekend onder den naam van „Schatboek”) met een verhandeling over het begrip der „dankbaarheid” (De Gratitudine). Nauwkeurig omschrijft hij wat hij onder dankbaarheid verstaat. We lezen dan het volgende: „In het algemeen is dankbaarheid een deugd, erkennende en belijvende van wie en hoe groote weldaden men ontvangen heeft, en een ijverig streven om den weldoeners wederkeerig betamelijke en mogelijke diensten te bewijzen. Zij omvat waarheid, omdat zij erkent en roemt de ontvangen weldaden — en rechtvaardigheid, omdat zij zich beijvert een gelijkwaardigen dank te vergelden aan hen die weldeden”.¹⁾ Uitgaande van dit begrip der dankbaarheid omschrijft Ursinus dan verder de christelijke dankbaarheid. Ook daarin vindt hij weer die beide genoemde elementen n.l. de waarheid en de rechtvaardigheid.

Zooals van zelf spreekt heeft Dr. Kuyper, toen hij een verklaring van den Catechismus schreef, van deze beschouwingen van Ursinus kennis genomen. En die kennisname werd een critiek. De zedeleeraren uit de dagen der Reformatie — ook Ursinus — beginen z.i. een ernstige fout. Welke die fout was beschrijft Kuyper aldus:

Ze vonden bij hun optreden een zeer uitgewerkte heidensche zedeleer van Aristotelen gereed liggen, waarin uit vormelijk oogpunt veel schoons en waars lag, en waarmee nog winste is te doen. Maar ze beginen, juist door dat gedeeltelijk schoone en ware verleid, de hoogst bedenkelijke fout, om ook de opvatting van ons zedelijk leven, en de juiste begrippen van de onderscheidene deugden, uit deze

1) Est autem gratitudo in genere, virtus, agnoscens & proficiens, à quo & quanta beneficia accepit, & studium praestandi benefactoribus mutua officia, honesta & possibilia. Complectitur veritatem: quia agnoscit, & praedicat beneficia accepta; iustitiam: quia studet referre gratiam aequali benemeritis. (Corpus Doctrinae Christianae; Ed. Hanoviae. MDCLII; p. 493.)

gang tot een ander leven, dat niet meer aan deze aarde gebonden was.

Over de vraag, wat Christus dan gedurende deze veertig dagen in den hemel gedaan heeft en of Hij toen reeds plaats genomen had in de volle heerlijkheid aan de rechterhand Zijns Vaders, laat Ds Tom zich niet met zekerheid uit, maar acht hij niet onmogelijk.

Deze voorgedragen gedachtegang wordt nu door Dr. Goslinga bestreden. Deze acht de mogelijkheid van een „herhaalde hemelvaart” uitgesloten op grond van bezwaren van dogmatismen en exegetismen aard.

1. Al heeft de Schrift ons over de werkzaamheid van Christus gedurende deze veertig dagen niets geopenbaard, dat wil nog niet zeggen, dat er voor een verblijf op aarde geen doel zou geweest zijn en dat we nu maar liever moeten denken aan een verblijf in den hemel.

2. „Het hoofdbezwaar is, dat Ds Tom feitelijk de gedachte voorstaat van een herhaalde hemelvaart. Daarmede wordt aan het hoogst gewichtig karakter van deze goddelijke verlossingsdaad ernstig tekort gedaan. De hemelvaart is een onmisbare schakel in den keten van de groote, universele heilsdaden van onzen Heere Jezus Christus, die voor geen herhaling vatbaar zijn.” Als Ds Tom aan dit bezwaar tracht te ontkomen door te spreken van een „definitieve hemelvaart”, dan acht Dr. Goslinga dit niet zonder gevaar, omdat op deze wijze de hemelvaart min of meer wordt losgemaakt van haar doel, n.l. dat Christus naar den hemel ging om plaats te nemen aan de rechterhand Gods. Eén van beide: of Christus heeft gedurende dien tijd zonder heerlijkheid in den hemel verkeerd, en dit is onmogelijk, want Christus kan zelfs geen uur incognito in den hemel vertoeven; of Hij heeft telkens Zijn hemelsche heerlijkheid afgelegd om op aarde te verschijnen. Ds Tom schijnt deze gedachte te zijn toegedaan. Maar dit is in strijd met de eer van onzen Zaligmaker. In het goddelijk werken heerscht geen willekeur, doch heilige orde.

3. „Exegetisch staat dit gevoelen al zeer zwak.” Ds Tom voert als bewijs eigenlijk alleen aan Joh. 20: 17. Maar al spreekt hier de Heiland van Zijn hemelvaart in het praesens, dit wil allermint zeggen, dat dit reeds op denzelfden dag zou geschieden. Bovendien vormt dit woord een boodschap van Jezus, dien Maria moest brengen aan de discipelen. Terwijl de andere vrouwen aan de jongeren moesten boodschappen, dat zij moesten

heidensche wijsgeeren te putten, in plaats van uit de Heilige Schrift. Prof. Danaeus, die destijds het eerste onder de Gereformeerden de zedekunde ter hand nam, en er een kostelijk handboek over schreef, heeft zich hiervan evenmin vrij gehouden. En wie Ursinus' Schatboek over den Catechismus opslaat, ziet terstond, dat ook de opstellers van den Catechismus op dit punt verre van zuiver liepen. Ook Ursinus toch omschrijft zijn begrip van Dankbaarheid geheel op heidensch-wijsgeerige wijze, en wendt een poging aan, om het stuk der Dankbaarheid ook in de Calvinistische prediking op deze leest te schoeien.

Hij zegt toch, dat Dankbaarheid uit twee bestanddeelen bestaat; t.w. waarheid en rechtvaardigheid, en bedoelt hiermede, dat er allereerst waarheid moet zijn in de erkenning van de genoten weldaden, en ten andere rechtvaardigheid, doordien het onze toelag moet zijn, om de waardij te vergelden. En nu gevoelt ieder godvruchtig lezer terstond, in welk opzicht dit niet gaat. Waarheid in het binnenste vraagt God zeker in onze dankzegging; maar van een met gelijke waardij vergelden van zijn goedertierenheden kan geen de minste sprake zijn²⁾.

Uitvoerig beschrijft Dr. Kuyper dan welke de fout is van deze beschouwing. Reeds tevoren had hij op allerlei misverstanden gewezen, die het werken met het begrip „dankbaarheid” bijna onvermijdelijk met zich moest meebrengen. Toch wil Dr. Kuyper het denkbeeld van dankbaarheid niet los laten bij de bespreking van Wet en Gebed. Hij wil het handhaven, doch onder een zeer nauwkeurige beneficentie van inventaris. Men leze:

Ook al is het dus raadzaam het denkbeeld van dankbaarheid niet te laten varen, zoo dient toch van meet af gewaakt, dat uit dit denkbeeld het heidensche begrip verwijderd worde, en het op worde gevat in dien eenigen zin, waarin het voor de Heilige Schrift bestaan kan, en op ons, als kinderen Gods, in onze betrekking tot onzen Vader in de hemelen toepasselijk is.

Geheel er uit verwijderd moet dus, wat Ursinus formeel nog wil vasthouden, t.w. het begrip van rechtvaardigheid of gelijkheid. Nooit of nimmer kan noch mag er sprake van zijn, dat wij er ook maar naar staan of streven zouden, om onzerzijds Gode iets toe te brengen, dat in waardij op zou wegen tegen hetgeen wij van Hem ontvangen. Ja meer nog. Zelfs het denkbeeld, alsof wij, uit onszelf Gode iets zouden toebrengen, wat we niet eerst, om het Hem te geven, van Hem ontvangen moesten, is tegen-Schriftuurlijk, alle godsvrucht vernietig(en)d, en ongerijmd³⁾.

Overduidelijk is dus dat Kuyper zich hier los maakt van een beschouwing van een opsteller van den Catechismus, een beschouwing, die zeer duidelijk ook „achter” den Catechismus zelf ligt.

2) E. Fata Doradraceno, III, p. 350/1.
3) Idem, p. 352/3.

heengaan naar Galilea en dat ze aldaar den Heer zouden zien. Deze twee boodschappen hebben de discipelen moeten combineren, en dan kan dus door hen de boodschap van de hemelvaart niet anders verstaan zijn, dan dat deze zou plaats hebben na de verschijning in Galilea. Het praesens in Joh. 20 vat Dr. Goslinga dus op in proleptischen zin, zooals op vele andere plaatsen.

Tenslotte wijst Dr. Goslinga op Hand. 2: 1, waar met nadruk sprake is van Christus' omwandeling op aarde „tot op den dag, in welken Hij opgenomen is.” „Bij een gezonde opvatting sluiten deze woorden de gedachte beslist uit, dat Jezus meer dan eenmaal zou zijn opgevaren. En wie geheel vs. 1—3 onbevungen leest, zal met deze verzen onverenigbaar achten de voorstelling, dat Jezus gedurende die veertig dagen in den regel in den hemel vertoefd heeft. Op grond van deze overwegingen komt Dr. Goslinga tot de reeds genoemde conclusie, dat het gevoelen van Ds Tom moet worden afgewezen.

Ds Tom handhaaft echter zijn opvatting tegen de bestrijding van Dr. Goslinga. Hij acht het geen bezwaar om een herhaalde en definitieve hemelvaart aan te nemen. Dat wil dan nog niet zeggen, dat ook de andere heilsfeiten meer dan eens zouden kunnen hebben plaats gehad. Verder vindt hij het niet in strijd met de eer van den Zaligmaker, dat Hij Zijn hemelsche heerlijkheid telkens aflegde om op aarde te verschijnen, maar acht dit in overeenstemming met Joh. 17: 5 „verheerlijk mij, Gij Vader, bij Uzelfen met de heerlijkheid, die Ik bij U had eer de wereld was”, en Fil. 2: 6 en 7 „heeft zichzelf vernietigd”. Evenmin is hij overtuigd door de argumenten van Dr. Goslinga aangaande Joh. 20: 17 en wat het verhaalde in Hand. 1: 1—3 betreft, merkt hij op, dat we voorzichtig moeten zijn om conclusies te trekken uit een „onbevungen lezing”, want als men het verhaal der hemelvaart in Luc. 24: 45—53 leest, krijgt men daar den indruk, dat de hemelvaart terstond na het aldaar vermelde gesprek met de discipelen, dus op denzelfden dag heeft plaats gehad.

Wij zullen zien, dat er echter uitspraken der Schrift zijn, die in haar ontwijfelbare klaarheid geen mogelijkheid voor de hypothese van een herhaaldelijke hemelvaart open laten.

W.

N. S.